

Spakt om vold og fordommer

Av Elisabeth Leinslie

Øyet som ser

Av: Lars Saabye Christensen

Regi: Petter Næss

Scenografi: Gjermund Andresen

Med: Birgitte Victoria Svendsen, Kyrre Haugen Sydness, Geir Kvarme, Ivar Nørve, Unni Evjen, Assad Siddique, Helle Haugen, Trine Wenberg Svensen, Kaia Foss, Kamilla Grønli Hartvig

Oslo Nye Teater, Centralteatret

I et Oslo preget av stadig mer vold og høylytte diskusjoner om møtet mellom muslimer og ikke-muslimer, kan det være fristende å trekke frem en moraliserende pekefinger – som understreker spillereglene i det norske samfunnet. Men, å opptre som moralist har sjelden verken noen hensikt eller stor kraft. Det ender som regel snarere med at moralisten sementerer konvensjonelle normer, og følgelig står som et hinder for frihet, kreativitet og utvikling.

Ihuga moralister finner vi alle kulturer. Deres nærmest fanatiske oppfattelser av hva som er rett og galt fører dem stadig inn i unyansert argumentasjon. Når to mennesker av denne sorten, vel og merke med ulike oppfattelser av rett og galt, støter sammen – møter prinsipp prinsipp, noe som fort resulterer i reduserende dikotomisering og enkle konklusjoner, fremfor fruktbar diskusjon.

Tro og tvil

I Saabye Christensens *Øyet som ser* møter vi moralens høyborg; rettsapparatet, spesielt tungt representert ved forsvarsadvokaten Mona Hoff (sterkt og innsiktsfullt spilt av Birgitte Victoria Svendsen). Hennes klokkefaste tro på hva som er rett her i livet sender henne, paradoksalt nok, rett inn i en grunnleggende tvil og utrygghet. For denne strenge moralisten møter både seg selv og andre moralister i døra. Først rettsapparatet, som ender med å frifinne en skyldig takket være hennes dyktige rettsjobb som forsvarer for tiltalte, så muslimen (Assad Siddique), som har like klare oppfattelser om livets viktigste verdier som henne. Saabye Christensen setter opp klare motsetninger, og lar dem gå i konflikt. Det er ryddet lite plass for det store lag av befolkningen som befinner seg på et mer nyansert nivå. Slikt blir det dramatisk av, men i dette tilfellet blir det også unødvendig enkelt og ufarlig, og ikke minst forferdelig politisk korrekt. Jeg tar meg selv i å mistenke at forfatteren egentlig her har skrevet et moralistisk stykke for ungdom, mer enn ett dialektisk kritisk stykke for voksne.

Tross min vektlegging av moralistene og moralismen i dette dramaet, er det i utgangspunktet ikke et moralistisk stykke som sådan. Det legges stor vekt på tvilen, noe Saabye Christensen er velkjent for i sitt forfatterskap. Og tvilen er, som forfatteren selv sier i programmet, ”dynamisk, den kan hjelpe deg videre og gjøre deg oppfinnsom.” Men, jeg opplevde ikke at den kreative tvilen kom særlig til uttrykk i Næss’ iscenesettelse. Tvilen ja, men at den førte til kreativitet, nei. Tvilen som karakterene i *Øyet som ser* føler på, virker snarere som en kilde til angst og ytterligere konsensusvillighet.

Ufarlig

Saabye Christensens dokudrama er ikke spesielt spissfindig, men det oppmuntrer allikevel til at en slagkraftig og dyptgående samfunnskritisk historie *kan* tre frem på scenen. Næss' lite kreative regigrep og personinstruksjon nøytraliserer derimot mye av dette potensialet i teksten. Hvor langt har egentlig Næss tillat seg selv å tenke omkring disse temaene? Og, hvor villig innstilt er han egentlig til å drive teatret over i et virkelig dialektisk uttrykk, som skaper motstand, harme og ettertanke hos tilskueren? Han har latt manus vise veien, mer enn egen kreativitet – en kreativitet som kunne løftet forestillingen langt forbi den ufarlige teksten som Saabye Christensen serverer.

Jeg opplever med andre ord at Næss er lite ambisiøs i forhold til tematikken stykket tar opp, og dette er problematisk. For når dagsaktuelle og alvorlige tema som blind vold i offentlige rom og kulturelle konflikter i et flerkulturelt samfunn behandles i teatret, bør det, slik jeg ser det, tilføre den offentlige diskursen mer enn det vi kan tilegne oss i en tabloid avisartikkel eller ditto debattprogram på TV/radio. Jeg mener ikke med dette å oppmuntre til dialektisk og intellektuelt jåleri på teaterscenen, men jeg ønsker meg kunst som tar oss forbi lettvinne, konsensusorienterte perspektiver på livet. For skal man først være politisk, er det viktig at den tenkende tilskuerens egne refleksjoner og handlingspotensial tas vare på – ellers reduseres muligheten for at hennes holdninger, til det som utspiller seg, skal overleve reisen fra teaterrommet til det virkelige liv. – Og hva er da poenget med politisk kunst?

Lærestykke?

Det er hevet over enhver tvil at *Øyet som ser* påpeker viktige problemstillinger i Oslos hverdag. Forestillingen kan anses som en form for lærestykke, men ikke i Brechts forstand da den for det første er gjennomført psykologisk-realistisk i sitt og uttrykk, og for det andre virker som et grunnlag for forståelighet, snarere enn at den appellerer til debatt. Forestillingen snakker med andre ord ikke *med* oss, men *til* oss i en belærende og pedagogisk tone.

Tidligere i vinter så jeg *Tilfellet Torgersen* på Teater Ibsen. En forestilling som, i motsetning til *Øyet som ser*, gjennom kunstneriske grep beveget den politiske tematikken forbi det overpedagogiske speilet (på virkeligheten). Den danske regissøren Moqi Simon Trolin lot realisme og teatreale virkemidler virke side om side og tilføre historien flere slagkraftige lag. Og han, og skuespillerne som var sterkt engasjert i prosjektet, turde å ta parti i saken som stod under debatt – en sjeldenhet på norske teaterscener. – Jeg skulle likt å se hva Trolin ville gjort med Saabye Christensens materiale.